

L

La Barcelona del luxe, dels cafès, dels teatres, de les cases burgeses, queda fixada amb mestria per la ploma olleriana

Notari d'un temps i

Narcís Oller i Moragas (1846-1930) va fer de Barcelona per primera vegada una ciutat literària que seguia els models parisencs

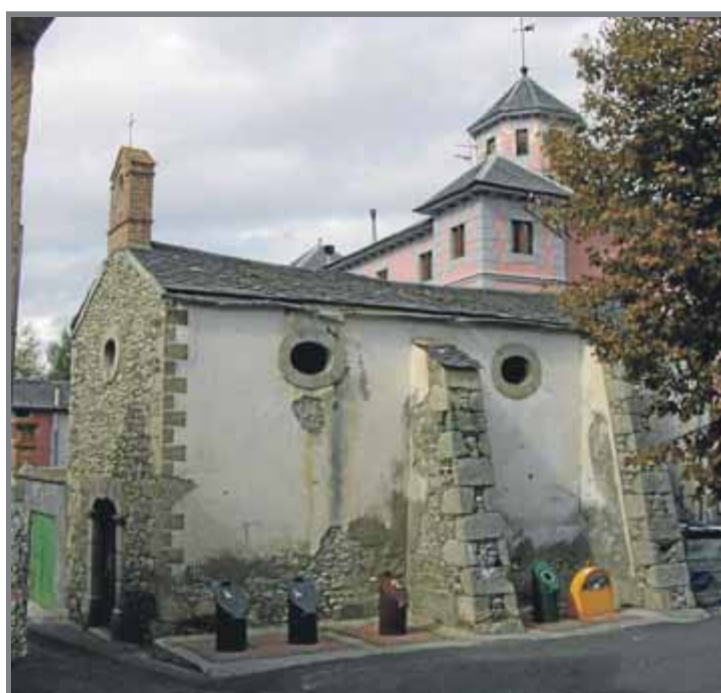
En el cas d'Oller es pot afirmar que són dues geografies rurals, Valls i la Cerdanya, les que obren i tanquen respectivament, com dues potents falques, la trajectòria del nostre primer narrador modern, urbà. Ell és qui feu de Barcelona per primera vegada una ciutat literària que seguia els models parisencs. Valls es convertí en Vilaniu en les novel·les inicials, la de títol homònim, i *Lescanyapobres*. La *papallona*, la iniciàtica i la que li va prologar Émile Zola, s'emmarcava en la Barcelona vella: Rambla, Santa Mònica, muralla de Mar... La darrera, *Pilar Prim*, es congria a la Barcelona nova, moderna, cosmopolita, però té l'eclosió sentimental a la Cerdanya, entre Puigcerdà i Font-romeu. A la torre del seu cunyat Miquel Salvador, el 1885, hi va enllestir *Vilaniu*, a banda de contes diversos, i el 1905 hi va donar per acabada la seva darrera novel·la. En una de les cartes que va intercanviar amb Víctor Català, li confessava: "Però la

Pilar Prim, que, com vostè sap, no es publicà fins l'any 1906, m'ocupà quatre o cinc estius a Puigcerdà. Si el meu magí anava ja llavors cansat pels anys, la ploma encara més, i el que feia avui, demà ja no em plaïa. Deu mil dubtes i cabòries s'havien apoderat de mi."

Narcís Oller, molt probablement, va néixer a Valls, al carrer Cort, en el casalot que ocupava l'actual edifici amb el número 25: "Nosaltres habitàvem, a la Vila, una casa antiga que tenia el seu hort al darrera, ple, a les nits, del misteri que arrebossa la vegetació; els seus cellers subterranis, grandiosos i de naus altes que semblaven d'església, els seus graners i les seves golfes, els seus corredors llargs i foscos, i una escala de pedra la fi de la qual no s'aclaria mai, sinó un petit tros. ¡No cal dir si n'hi devia veure de fantasmes per tots aquells espais tenebrosos la meva imaginació, imaginació de noi prou exaltada per les rondalles del foc i esgarrifosos episodis de la mateixa vila!"

Li faltà el pare ben aviat i trobà en l'oncle Don Josep Moragas i Taverner el referent que li calia. Destacava que tenia "en son casal de Valls, on vivíem, una esplèndida biblioteca que jo remenava a voluntat". I l'empremta dels llibres i la lectura fou decisiva en aquell nen en plena formació: "De llavors ençà, l'enjogassat i entremaliat xicot (i jo ho era molt durant la infantesa) es convertí en famolenc lector. I no content de llegir en les hores de lleure que em deixaven les aules, devorava encara algun poema o novel·la en comptes d'estudiar les

D'esquerra a dreta:
can Moragas i can Montellà, a Valls; el Borsí, a Barcelona; la capella i la torre de la Colònia Salvador i, a sota, el Sant Crist de Font-romeu
L. SOLDEVILA

un país

meves lliçons, quan feia la vetlla a l'esmor-teïda claror de la llumenera.”

Ca n'Ortega era una casa situada al Bosc de Valls, molt a prop de la torre que hi tenien els Moragas; si no aquesta, una de molt semblant, que el novel·lista batejà amb el nom de Maiola, es convertí en el centre d'estiueig dels Galceran de *Vilaniu*. Ca n'Ortega, que havia estat propietat del pare d'Oller, coneguda com el Bosc d'Ortega, ben segur que fou marc dels esplais de l'Oller nen. Un fragment de *Vilaniu*, ens recrea com eren els darreres d'un mas: “I els porta darrera el mas. Un veritable bosc de garrofers amagava la part més rústega, però més pintoresca, de la finca. Allí hi havia la casa dels masovers, els cups, corrals, estables i pallers: un munt de construccions de color de crocant, de silueta escalonada, que arbres de cent menes soplujaven amb amor. Una heura de gruixuda soca s'havia arrapat al davant incrustant-hi un colossal ventall; dins la cort dels porcs un desmai hi abocava sa grisa cabellera; una nuosa parra formava tenderol al galliner destacant son verd gemat sobre el fons negre d'una alzina. I encara, per damunt de les teulades, treia son gegantí plomall un pollancre que tant semblava d'or a la claror del sol com d'argent en banyar-lo la lluna. El torrent dels Rossinyols borbollava sorollós allí a dues passes, i un formigueig d'aviram i bestiar omplia de vida tot aquell racó.”

Valls i els seus costums ancestrals penetraren en la realitat de la seves històries: “Los *xiquets de Valls* són uns gimnastes

populars, que en les festes de la vila fan castells, és dir, s'enfilen uns sobre altres, formant alts obeliscs i piràmides. No són volatiners d'ofici: són menestrals o pagesos, que s'exerciten en eixos jocs de força i equilibri i fan gala de sa habilitat en ocasions solemnes.” I fou un dels primers que feu una descripció acurada i precisa de com s'alçaven els castells a la plaça del Blat: “El castell estava fet: calia només restablir l'equilibri, posar-lo a plom; i dret, enterc ja l'enxaneta amb sos bracets en nanses, calgueren sols petites inflexions de cos, imperceptibles a l'espectador indocte en la matèria, per a aconseguir-ho.”

El carrer de l'Església va ser el marc per situar la casa que habitava Daniel Serrallonga, protagonista de *La bogeria*, amb la seva germana: “La casa, que per al poble conservava encara el nom patrimonial de Torner, era al carrer de l'Església (un carreró estret, tortuós i fosc que feia baixada). Només tenia dos pisos i golfà, i son davant, d'uns vuit metres d'amplada, amb balconada llarga al primer pis i esgrafiats del XVIII ja tots negres, no prometia gran cosa.”

El 1868, després de la Revolució de setembre, Oller es traslladà a Barcelona i hi cursà la carrera de dret. Barcelona serà present com a escenari a *La papallona*, *La bogeria*, *Pilar Prim*, però sobretot és substancial a *La febre d'or*, l'intent reeixit de retratar la ciutat cosmopolita i amb afany d'enriquiment a l'entorn de l'Exposició Universal del 1888. Gil Foix, el protagonista, hi esdevé el prototip d'algú que arri-

barà a tocar el cel de les finances, procedint del pobre ofici de fuster. La Barcelona del luxe, dels cafès, dels teatres, de les cases senyorialment burgeses quedarà fixada amb mestria per la ploma olleriana: “Però en Foix estava atrafegat: tenia l'oficina carfida de gent. A part de la clientela, cada jorn més nombrosa, l'adulació i la necessitat acudien cada matí a envair-li la casa.” [...] “Mentrestant en Foix anava sentint cada dia més la febre de Borsa, vivia cada dia més distret de la família. La preponderància que anava guanyant dins del mercat, sa sort inestroncable, començaven a despertar enveja entre els potentats antics, que tractaren, a una, d'enfonsar-lo amb les Vilanius. Però llur guerra fou una guerra sorda, hipòcrita, que, lluny d'acovardir en Foix, l'encontratjà més i més.”

Pilar Prim, una burgesa barcelonina, vídua gravada, li oferirà la seva aportació més celebrada. I amb ella, sortint de Barcelona cap a les terres altes cerdanes, focalitzà nous paisatges que ell ja havia descobert dues dècades abans. Per als estiuejants barcelonins, la visita a Font-romeu era del tot obligada, per això el novel·lista descriu meticulosament l'itinerari fins a arribar al Calvari: “La tortuosa costa que hi ha per a pujar al Pedró, salpicada de capelles de *via-crucis*, resultà bon xic pesada, sobretot per a la colossal Pomposa, que, prop del cim, ja no podia més. Però, un cop dalt d'aquella miranda superba, quina impressió! Als peus, la Cerdanya entera, el Mont-Lluís, la conca del Conflent, la vall del Capcir, fins les llunyanes Corberes; i, al cap, sota un cel immens de blau puríssim, entre altres dues creus balderes, una imatge colossal de Jesucrist obrint misericordiós els braços als catalans d'Espanya i als de França com a fills d'una sola mare, que l'adoren també a una.”

Un senzill nínxol, el número 110, arran de terra en una de les ales de panteons destil neoclàssic que limiten el cementiri del Poblenou, li fa de recer per a l'eternitat.” *